

Aan de gemeenteraad van Den Haag
Postbus 19.157
2500 CD Den Haag

Den Haag, 3 juni 2019

Betreft: zienswijze Bomenstichting DH over het Ontwerpbestemmingsplan Koekamp, Malieveld, Haagse Bos

Geachte leden van de Gemeenteraad,

De Koekamp, Malieveld en het Haagse Bos vormen met elkaar een uiterst waardevol gebied in de gemeente Den Haag. Eigenaar Staatsbosbeheer (hierna SBB) roemt het gebied: *een wonder midden in de grote stad. Dankzij Willem van Oranje en diens Acte van Redemptie uit 1567 staat het bos ook nu nog overeind* (zie: infopagina van facebook het Haagse Bos: https://www.facebook.com/pg/HetHaagseBos/about/?ref=page_internal).

De Koekamp is een uiterst zeldzame boomweide met zeer oude zomereiken, enkele linden, paardenkastanjes, taxus, amberboom. De Koekamp is de enig overgebleven boomweide met zeer oude eiken in Nederland. In Europa zijn dergelijke gebieden eveneens zeldzaam. De Koekamp is van nationaal belang, ja zelfs van internationaal belang.

Coalitieakkoord 2018-2022

De coalitie erkent de waarden van bomen, mede in het licht van klimaatverandering: *Bomen vormen ons groene kapitaal. We gaan zeer terughoudend om met het afgeven van kapvergunningen. Bomen worden alleen gekapt als het aantoonbaar niet anders kan.*

De BDH stelt vast dat het Ontwerpbestemmingsplan, dat ten koste gaat van waardevolle oude bomen, op gespannen voet staat met het Coalitieakkoord. Dat akkoord heeft onlangs wel mede geleid tot voortschrijdend inzicht ten aanzien van de 5 linden op het Paleisplein. Alle fracties uit uw Raad en ook de verantwoordelijke wethouder hebben op 23 mei j.l. in de Commissie Leefomgeving ernstige kritiek geuit op het eerder over de herinrichting van dat plein aangenomen raadsvoorstel. Dat kan de redding betekenen van de linden, die deel uitmaken van een rijksbeschermd stadsgezicht. Een goede doorwerking van het coalitieakkoord is eveneens gewenst voor het behoud van de Koekamp met de vele bomen, die volgens het ontwerpplan zouden moeten sneuvelen. Ook deze bomen maken deel uit van een rijksbeschermd stadsgezicht, maar bovendien zijn aldaar diverse andere beschermingsregimes van toepassing, die in de toelichting op het plan te gemakkelijk ter zijde worden geschoven. Wij zullen dat hieronder nader uiteenzetten.

Bijzondere waarden

De unieke waarde van de Koekamp is tot op heden niet als zodanig in de afwegingen meegenomen: Het Hertenkamp en het park langs de Bezuidenhoutseweg vormen tezamen een zeer oude boomweide. Het is een landelijke topper, die in zeer goede en oorspronkelijke staat verkeert. Boomweiden (in het Duits: hudewald) zijn een zeer oud cultuurlandschap. Bijzonder zeldzaam in Nederland (blijkens informatie van B. Maes, deskundige op gebied van houtige gewassen en cultuurhistorie). Zelfs in Europa zijn boomweiden zeldzaam (<http://www.nieuwe-wildernis.nl/>). Boomweiden worden gebruikt om vee (beschaduwd) te laten grazen. In een boomweide staan bomen op zodanige afstand van elkaar dat de kronen elkaar (net) niet raken. Bomen in een bos staan dicht bij elkaar. De ondergroei van een boomweide bestaat uit gras of lage kruiden. De bomen zijn meestal van dezelfde soort en kunnen klonen van elkaar zijn.

In de boomweide en het park, die tezamen de Koekamp vormen staan voornamelijk oude eiken, maar ook enkele oude linden, paardenkastanjes, taxus, amberboom. Er staan zomereiken die tussen 1700-1750 zijn geplant (Register Monumentale Bomen, Bomenstichting, bijlage 2.1 – deze zienswijze).

Het gaat om een zeldzaam cultuurhistorisch erfgoed en eeuwenoud genetisch materiaal.

Een andere waarde bestaat uit de ongestoorde rust van het bos rondom de werf en achter het Waterschapshuis. Deze rust is met name voor fauna, maar ook voor de bomen ter plaatse, van groot belang. De grootstedelijke omgeving met rumoer, verstoring en vervuiling dringt niet door in dit bosgebied. De ontoegankelijkheid (voor recreanten en honden) hebben altijd bijgedragen aan deze rust.

Ontwerpbestemmingsplan in relatie tot de waarden van de Koekamp

Diverse waardevolle aspecten van de Koekamp worden in beginsel beschermd in het kader van Rijksbeschermd stadsgezicht, Wet natuurbescherming met de daaruit voortvloeiende provinciale verordening, Ruimtelijk provinciaal beleid erfgoed, Agenda voor het Haagse Groen (de Stedelijke Groene Hoofdstructuur). Overigens schiet de toepassing van die regimes in het kader van het ontwerpplan tekort, zoals hierna zal blijken.

De wijzigingen die met het nu voorliggende Ontwerpbestemmingsplan worden doorgevoerd hebben niet tot doel om de genoemde cultuur- of natuurwaarden te behouden of versterken. Het Ontwerpbestemmingsplan heeft tot doel fietsers en voetgangers van en naar het Centraal Station en de werf van SBB te leiden. Het Ontwerpbestemmingsplan leidt daarmee tot aantasting van de waarden van het gebied, met inbegrip van 'het wonder' en daarmee een schending van de genoemde Acte en de andere beschermingsregimes. Financiële belangen gaan van een belangrijk deel van 'het wonder' meer een gewoon stadspark maken.

Kaarten

De fietsverbinding over de A2 (bij het gebouw van VNO-NCW), die was aangekondigd als ecologische verbinding tussen de Koekamp en het Haagse Bos, heeft de bestemming Verkeer - hoofdverkeersweg met dubbelbestemming cultuur.

De BDH ziet dit graag gewijzigd in de bestemming 'groen – waarde ecologische verbinding'.

De kleurstelling van plankaart op de website van de gemeente Den Haag (pdf-format) zet lezers op het verkeerde been. De Werf is zo diep paars dat de rode strepen van wijzigingsgebied W1 wegvallen.

De legenda van het Definitief Ontwerp, dat in diverse documenten is opgenomen (zie tabel op p 7 – deze zienswijze), biedt geen heldere informatie. In de legenda staat een categorie bomen: kappen/verplanten en een categorie: nieuwe / te verplanten bomen. De kleuren van het DO zijn niet goed te onderscheiden.

De Bomenstichting Den Haag verzoekt dringend om een heldere kaart met boomnummers. Gezien het belang van bomen had het ontwerpbestemmingsplan met dergelijk onduidelijke kaarten niet gepubliceerd mogen worden.

Deelgebieden

De buitengrenzen van het bestemmingsplan wijzigen niet (op de toegevoegde strook aan de Bezuidenhoutseweg na, afbeelding 1.2 - Toelichting), maar binnen in het gebied gaat heel veel op de schop.

Omdat goed vergelijkbare kaarten van de huidige situatie en de toekomstige situatie ontbreken, komt niet naar voren dat het om substantiële wijzigingen gaat. De BDH heeft een visualisatie gemaakt: afbeelding 1.

Afbeelding 1. Deelgebieden ontwerpbestemmingsplan Koekamp e.o.

Het gaat om verschillende deelgebieden:

1 + 2. Het park (roze en paars)

1. Roze balk. Aanleg fietsknooppunt voor het Centraal Station, een extra fietspad evenwijdig aan het bestaande fietspad aan de Bezuidenhoutseweg en
2. Paarse balk. Een tweerichtingen fietspad met voetpad richting brug over water (achter het Waterschapsgebouw).

Gevolg: extra verharding, verkleining van het park, versnippering, sleetsheid van gras, meer dan nu al het geval is. Aantal te kappen bomen onzeker, mogelijk 3. Aantal te verplanten bomen is onduidelijk (zie ook hoofdstuk over bomen in deze zienswijze).

3. Hertenkamp (geel)

Verleggen en verbreden van de watergang tussen het park en Hertenkamp om ruimte te maken voor een fietsknooppunt tegenover het CS.

Gevolg: het Hertenkamp wordt fors kleiner. De oevers, die nu in stand worden gehouden door de wortels van oude elzen en eiken, krijgen hardhouten beschoeiingen. Dit betekent een ecologische verarming. Aantal te kappen bomen voor zover nu bekend: 14. Het aantal blijft onduidelijk zolang de afmetingen van de af te graven oever van het Hertenkamp niet bekend is.

4. Rustige bos (lichtblauw)

De aanleg van voetpaden, tweerichtingenfietspaden, een zeer gevaarlijk fietsknooppunt (van fietspaden met voetpaden), oversteek over de A12 naar het Haagse Bos. De aanleg van een extra fiets- en voetpad van de werf naar de Boslaan. Het verbreden van de toegangsweg naar de werf en het verschuiven van de ingang naar de werf.

Gevolg: extra verharding, versnippering en verstoring van de rustige bosgebieden, rondom de werf en langs de Boslaan. Aantal te kappen bomen, is voor zover bekend: 17. Aantal te verplanten bomen is onduidelijk (zie ook hoofdstuk over bomen in deze zienswijze).

Daarnaast heeft het Ontwerpbestemmingsplan *drie wijzigingsgebieden* aangewezen (rode contouren – afbeelding 1) zonder dat de consequenties zijn onderzocht. Het Ontwerpbestemmingsplan geeft zelfs geen globale effectenanalyse. De gevolgen zijn dus ongewis. Het kan niet anders dan ten koste van de bestaande natuurwaarden gaan. Niet alleen door directe vernietiging via kappen van bomen, aanbrengen van verharding, aanleg en vergraven van water maar ook door intensivering van het gebruik. Waarom deze 3 gebieden niet direct zijn opgenomen in het ontwerpbestemmingsplan is onduidelijk.

W1. De werf van SBB

Nu een rustige locatie met rustieke boswachterswoning, omzoomd door oude bomen en bosschages, krijgt nieuwe functies: openbare informatie en horeca.

Gevolg: ook hier verdwijnt de rust. Zeker wanneer het om horeca - categorie 2 gaat, met openingstijden tot 02:00 uur 's nachts. Zie ook hoofdstuk over horeca in deze zienswijze.

Het is onduidelijk of de herschikking van de werf betekent dat de karakteristieke boswachterswoning kan blijven bestaan, waar een mussenkolonie huist. Aantal te kappen of te verplanten bomen is niet bekend gemaakt.

Er komt een nieuw tweerichtingenfietspad met voetpad met een brug over het water in *het gebied tussen werf en de Koekamplaan*.

W2. Een nieuwe waterloop in *het gebied ten westen van de werf*. De waterlopen evenwijdig en ten zuiden van de Koekampaan worden verbreed. De waterloop ten oosten van de Koningskade wordt verlegd. Waarom dit gewenst is, is onduidelijk.

W3. Een nieuwe brug over *de Utrechtsebaan*. De tekening van de brug geeft aanleiding om te veronderstellen dat deze slechts aantrekkelijk is voor zeer fitte wandelaars en fietsers, met veel versnellingen en zeer goede remmen.

Het definitief ontwerp geeft geen inzicht in de consequenties van deze wijzigingsgebieden.

Rechtszekerheid ontbreekt.

De verlening van wijzigingsbevoegdheden aan B&W zonder dat inzicht is gegeven van de gevolgen daarvan is onverantwoord.

Effecten van het Ontwerpbestemmingsplan

De verschuiving van de waterpartij gaat ten koste van de brede oeverstrook van het Hertenkamp met karakteristieke oude bomen en ander hoogwaardig groen en schade aan de biodiversiteit van de natuurlijke oevers. Het gaat om ca 4.000 m² (40 are). Vermoedelijk is het oppervlak groter omdat het DO ter plaatse uitblinkt in vaagheid.

De aanleg van nieuwe voet- en (tweerichting) fietspaden en de verbreding van de toegangsweg naar de werf betekenen een vermindering van areaal hoogwaardig groen van ongeveer 6.500 m² (65 are) bomen, bosschages en kruiden. De beukenrij aan weerszijde van de toegangsweg naar de werf, verliest zijn statigheid omdat één rij verdwijnt. De eeuwenoude bosgrond met bodemecosysteem gaat door de extra verharding te gronde. Wortels van bomen naast nieuwe voet- en fietspaden en verbrede toegangsweg zullen afgesneden worden, wat de levensvatbaarheid van deze bomen zal verminderen. Door de verharding is ook sprake van versnippering van nu nog ongestoorde gebieden. Het intensieve gebruik van voet- en fietspaden en toegangsweg verstoort de rust voor fauna en brengen risico's voor de bomen in de omgeving ervan. In het rapport 'Toetsing Wet natuurbescherming herinrichting Koekamp (Bureau Bakker, 24-01-2019 - bijlage bij het ontwerpbestemmingsplan) waarschuwen deskundigen voor de achteruitgang van de biodiversiteit door intensief gebruik.

Bij gladheid zal strooizout de vegetatie en bodem nog eens extra aantasten.

Het aanbrengen van bloeiende heesters in het gazon van het park langs de Bezuidenhoutseweg misstaat in de cultuurhistorische boomweide. Afgezien daarvan verwijdert de gemeente heesters uit oogpunt van sociale veiligheid.

Resultaat: de verstedelijking dringt met dit plan diep door in het gebied.

Kortom: het gehele plan leidt ook tot vermindering van areaal hoogwaardig groen en achteruitgang van de biodiversiteit. Het gaat om ruim 105 are.

Terwijl juist onlangs een alarmerend rapport is uitgekomen over de achteruitgang van de biodiversiteit. Het gaat bij biodiversiteit niet alleen om (wettelijk) beschermde soorten maar juist ook om de algemene soorten. De kaasschaaf om overal van natuurgebieden en grote groengebieden wat af te halen of deze gebieden te versnipperen of te veel open te stellen voor recreatie, te bebouwen,

hoogbouw erlangs te plaatsen heeft ook in Den Haag tot ernstige achteruitgang van de biodiversiteit geleid.

Bureau Bakker heeft bij de toetsing op Wet natuurbescherming Herinrichting Koekamp (24-01-2019, bijlage bij het ontwerpbestemmingsplan) alleen naar beschermde soorten gekeken. Ten onrechte is een toetsing op algemene soorten en op de biodiversiteit buiten beschouwing gelaten. Bureau Bakker heeft niets geschreven over de unieke kwaliteit van de Koekamp en de zeer oude bomen. In het rapport van Bureau Bakker staat niets over 3 wijzigingsgebieden. Kortom: de toetsing door Bureau Bakker schiet te kort.

Bomen

Monumentale bomen

Over de aantallen monumentale bomen in het hier besproken plangebied bestaat onduidelijkheid.

	Aantal monumentale bomen
Ontwerpbestemmingsplan, par.2.3.1.2	3 (twee paardenkastanjes, een zomereik)
Landelijk Register Bomenstichting	5 (twee zomereiken, een Hollandse linde, een amberboom, een paardenkastanje)

Afbeelding 2. Overzicht van monumentale bomen uit het Landelijk Register van de Bomenstichting
 Groen bolletje: monumentaal.
 Geel bolletje: potentieel monumentaal.
 Rood bolletje: dood/geveld

Het totale aantal monumentale bomen is veel hoger, aangezien deze bomen in een grote groep in het Hertenkamp staan. In voornoemd register staat bij 'plantwijze' 'groep' vermeld (zie bijlage 2.2). Dit houdt in dat de boom en al zijn burens eveneens monumentaal zijn: ze vormen een ensemble vgl. de bomen op het Lange Voorhout en de Lange Vijverberg. Dit is het geval bij de twee zomereiken en de amberboom. Daarnaast zijn nog drie bomen als 'potentieel monumentaal' aangemerkt in het landelijke register (taxus, valse acacia en tamme kastanje). Zie de lijst in bijlage 2.1.

Bomen van het landelijke Register Monumentale Bomen van de Bomenstichting zijn van nationaal belang en verdienen extra bescherming, die in het ontwerpbestemmingsplan had moeten worden opgenomen.

Onduidelijkheid over aantallen

Het ontwerpbestemmingsplan geeft geen duidelijkheid over de aantallen te kappen, te verplanten en nieuwe bomen buiten de wijzigingsgebieden. De Bomenstichting DH heeft alleen dankzij digitale ondersteuning van een deskundige de kaarten weten te verhelderen om de aantallen te tellen. Zie onderstaande tabel en het DO dd 31-05-2018 in bijlage 3.

	kappen	verplanten	nieuwe bomen
Ontwerpbestemmingsplan. Toelichting. Tabel 5.	37	45	52
Kap- en verplanttekening, dd 17-05-2018. Concept. Toetsing Nw HI Koekamp Bureau Bakker, 24-01-2019. Bijlage 2.	36	28	-
	kappen/verplanten bomen		nieuwe/verplanten bomen
Herinrichting DO dd 31-05-2018. Concept. Toetsing Nw HI Koekamp Bureau Bakker, 24-01-2019. Bijlage 1.	89		72
Herinrichting DO RIS300136_bijlage_6 DO, 31-05-2018. Concept.	85		72

De grote aantalsverschillen tussen springen in het oog, naast de onduidelijk waar het nu eigenlijk om gaat: kappen, kappen/verplanten, nieuwe, nieuwe/verplanten.

Naast een duidelijke kaart met boomnummers, biedt een lijst met boomnummers, de soort, omvang, conditie, verplantbaarheid de noodzakelijke informatie. Per boom dient gemeld te worden of hij gekapt wordt of verplant. Als hij verplant wordt naar welke locatie. Kaart en lijst worden node gemist.

Ook mist een tweede lijst met nieuwe bomen: soorten, omvang, locatie waar hij komt te staan. Het ontwerpbestemmingsplan geeft geen rechtszekerheid.

Maar met kaarten en lijsten is de informatie over de bomen nog niet compleet. De waarden van bomen moet vervolgens nog worden vastgesteld.

Waarden van de bomen in het plangebied

Wat belangrijk is, is dat ook de natuur- en cultuurhistorische waarden van de bomen niet in kaart zijn gebracht. Naast de monumentale bomen in de Koekamp, zijn vele andere bomen evenzeer van grote cultuurhistorische waarde. De eiken en elzen aan de oostelijke oever van het Hertenkamp moeten sneuvelen, zij bepalen echter in grote mate het beeld van de Koekamp. De eiken langs de Bezuidenhoutseweg verdienen ook meer waardering: zij overleefden granaatvuur in de Tweede Wereldoorlog en zijn in de jaren zeventig nog liefdevol verzorgd door de gebroeders Copijn. In 2016 schreef de heer J. Copijn in zijn boek *'Het groene goud – 50 jaar boomverzorging in Nederland'* dat deze bomen nog steeds speciale zorg nodig hebben. Het aanleggen van een fietspad zal de bomen derhalve niet ten goede komen.

Vermoedelijk staan er bomen in het plangebied die autochtoon zijn, d.w.z. dat zij afstammelingen zijn van bomen die op eigen kracht na de laatste ijstijd uit Spanje naar het noorden zijn geëmigreerd, zoals de eiken in de Bosjes van Poot. In Nederland is nog slechts 5% van de inheemse bomen autochtoon. Indien zich onder bomen op de Koekamp autochtone bomen bevinden, betekent de kap van deze bomen een groot verlies van oud genenmateriaal. Bomen van enkele honderden jaren oud hebben bovendien een grotere ecologische waarde dan jonge bomen. Vooral eiken staan bekend om het grote aantal soorten (insecten, vogels) dat zij kunnen herbergen. Bij het opstellen van onderhavig bestemmingsplan had de gemeente rekening moeten houden met deze aspecten. Dat dit niet is gebeurd beschouwt de BDH als een grote omissie.

Te rooien bomen

De aantallen te rooien bomen verschillen per document (zie bovenstaande tabel).

Bovendien zullen op diverse locaties bomen, waarvan de bedoeling is dat ze blijven staan, zo beschadigd raken dat ze de werkzaamheden niet overleven.

We denken hierbij speciaal aan de oude bomen (o.a. eiken) in het Hertenkamp, waarvan de wortels makkelijk tot de oevers reiken. Het verwijderen van de oeverstrook, waarvan de afmetingen zelfs in het DO niet duidelijk zijn, zal als gevolg hebben dat niet alleen de geplande 14 bomen het leven laten maar ook de bomen verder weg van de oever. Gezien het feit dat er geen wortelonderzoek heeft plaats gevonden valt extra uitval van bomen niet uit te sluiten.

Iets dergelijks zal ongetwijfeld in het nu nog rustige bos en het park plaatsvinden. In bos- en parkverband reiken de wortels ver buiten de kroon. Het rooie en/of verplanten van bomen zal waarschijnlijk het wortelgestel aantasten van andere bomen. Gezien het feit dat er geen wortelonderzoek heeft plaats gevonden valt extra uitval van bomen niet uit te sluiten.

Verplanten bomen/ nieuwe aanplant

Een onderzoek naar de verplantbaarheid van de 45 of 28 (hoeveelheden zijn onduidelijk) bomen ontbreekt eveneens. Het is zeer wel mogelijk dat veel bomen niet verplantbaar blijken en uiteindelijk toch gerooid moeten worden. Het uitgraven en verplaatsen van volwassen bomen geschiedt met groot materieel. Dit leidt tot verdichting van de bodem, waardoor de wortels van zuurstof verstoken raken. Het verplaatsen van bomen naar een andere locatie kan bemoeilijkt worden door de kronen van andere bomen, tramleidingen e.d.

De nieuwe locaties van de te verplanten bomen zijn niet terug te vinden in het ontwerpbestemmingsplan.

Nieuwe bomen

Weliswaar zullen er ook nieuwe bomen worden geplant (aantal onduidelijk), maar jonge bomen kunnen niet dienen als vervanging van de zeer oude bomen met hoge cultuur-historische waarden. Jonge bomen zijn ook nog niet in staat om de ecosysteemdiensten te vervullen. Een boom speelt pas een rol van betekenis als hij omstreeks veertig jaar oud is. Het is daarnaast onbekend om welke soorten het gaat en het is onwaarschijnlijk dat de nieuwe bomen van eenzelfde (genetische, cultuurhistorische) kwaliteit zijn als de gerooide bomen.

Toekomst bomen in wijzigingsgebieden ongewis

Op de Werf van SBB en in de drie wijzigingsgebieden staan eveneens vele bomen. De wijzigingsregels en de toelichting geven slechts beperkt inzicht in wat men van plan is in deze zones. Er is sprake van het verbreden dan wel verleggen van de waterloop, over de gevolgen voor de bomen wordt hier met geen woord gerept. De regels doen echter sterk vermoeden dat ook hier vele bomen moeten wijken voor de wijzigingen:

- Wijzigingsgebied 1: de bebouwing kan worden verplaatst, de watergang wordt verlegd en 'ter waarborging van de stedenbouwkundige kwaliteit als bedoeld in de Leidraad Stadsentrees kunnen nadere eisen worden gesteld met betrekking tot de ligging en de afmetingen van gebouwen in de bestemming "Bedrijf" (art. 25.2, onder i). Dit zal waarschijnlijk ten koste gaan van bomen.
- Wijzigingsgebied 2: de watergang wordt verbreed; ook dit kan ten koste gaan van bomen, aangezien onbekend is hoe breed de watergang zal worden. Bovendien volgt uit artikel 25.3 onder b (de bestemming "Groen" wordt ten dele gewijzigd in de bestemming "Bedrijf") dat het terrein van Staatsbosbeheer in deze zone kan worden uitgebreid, wellicht met verlies van bomen tot gevolg. Deze zone beslaat daarnaast een groot deel van het zuidelijk deel van het Hertenkamp, inclusief het kleine eilandje, waar ook veel bomen staan. Waarom dit gedeelte in de wijzigingsgebied is opgenomen is onbekend.
- Wijzigingsgebied 3: dit gebied reikt tot ver in het Haagse Bos; de aanleg van de brug zal de kap van vele bomen tot gevolg hebben. (artikelen 25.4 a en b: de bestemmingen "groen" en "natuur" kunnen worden gewijzigd in de bestemming "Verkeer-Verblijfsgebied").

Boombescherming in de Wet natuurbescherming

De toelichting vermeldt op blz. 86 dat de instandhouding van het bomenareaal in de regelgeving geborgd doordat het plangebied onder de werking van het hoofdstuk over houtopstanden in de Wet natuurbescherming (Wnb) valt. Belangrijk is om te bedenken dat uit de toepassing van die wet een obstakel voor de uitvoering van het beoogde bestemmingsplan kan voortvloeien. De kap moet immers worden aangemeld bij Gedeputeerde Staten. GS kunnen het vellen van houtopstanden telkens voor ten hoogste vijf jaar verbieden ter bescherming van (het areaal met) bijzondere natuur- of landschapswaarden. Dat dergelijke waarden in dit geval in het geding zijn, is hierboven uiteengezet. Er blijkt nergens uit de toelichting dat door de gemeente de verplichte melding is of zal worden gedaan. Bovendien biedt de toelichting geen enkel inzicht in areaal, kwaliteit, aard en locatie

van de beoogde herplant c.q. compensatie ter voldoening aan de bij en krachtens de Wnb gestelde voorschriften daarover.

Acte van Redemptie

De toelichting bevat ten onrechte ook geen toetsing van het plan aan de Acte van Redemptie, met uitzondering van een onderdeel in onderdeel 5.4 (tabel 11) waarin wordt gesuggereerd dat de enige belemmering die uit de Acte voortvloeit, bestaat uit een beperking van de oppervlakte van de bebouwing. Dit komt niet overeen met de interpretatie die besloten ligt in de weergave van de inhoud van de Acte op blz. 11: "Op 16 april 1576 ondertekenden Willem de Zwijger en de Staten van Holland de Acte van Redemptie, waarbij werd bepaald dat het bos nooit mocht worden verkocht, omgehakt of op andere wijze aangetast". Deze laatste interpretatie is in lijn met de beantwoording van schriftelijke vragen uit 2010 door het gemeentebestuur over de acte. In dit licht valt het Ontwerpbestemmingsplan niet te rijmen met het gegeven dat voor de uitvoering daarvan nogal wat gezonde en waardevolle bomen moeten worden gerooid en ander groen zal verdwijnen door aanleg of verharding van paden, terwijl er door diverse organisaties alternatieven zijn aangedragen.

Rijksbeschermd stadsgezicht

De voorgenomen plannen, zowel in de wijzigingsgebieden als in de overige gebieden, zoals bijvoorbeeld het afgraven van een strook van het Hertenkamp en het brede tweerichtingenfietspad met fietsknooppunt in het nu nog ontoegankelijke bos (zie afbeelding 1 - deelgebied 4), zijn verregaand en tasten de cultuurhistorische waarden van de Koekamp zeer ernstig aan. Dit is in strijd met de Erfgoedwet, die thans de instandhouding van cultuurerfgoed verplicht stelt. Dit geldt voor gebouwen en groene monumenten, aangezien in het Aanwijzingsbesluit Rijksbeschermd stadsgezicht 's-Gravenhage, deel Centrum Den Haag (uitbreiding van 28 juni 1994) de Koekamp als groen monument *inclusief de 19^e-eeuwse boswachterswoning* moet worden aangemerkt en diens gevolg onderhevig is aan de instandhoudingsplicht zoals die onlangs in de Erfgoedwet is opgenomen. Eventuele sloop van deze woning is dus niet toegestaan. Eveneens is het niet toegestaan nieuwe bebouwing toe te voegen. Bovenal is het wijzigen van de bestemming van de gehele Koekamp als voortzetting van het Hofgebied in een stadsentree bij het Station een ontoelaatbare functiewijziging van dit erfgoed.

In tabel 2 van paragraaf 5.4 staat: "*Met de uitvoering van de ruimtelijke ontwikkelingen en voornemens neemt het aantal mensen te voet of op de fiets in het gebied toe. De mensen bevinden zich voor het merendeel verspreid in het plangebied. Dat zal niet tot drukte leiden*".

Dat is veel te gemakkelijk geredeneerd.

In het rapport van het al eerder genoemde Bureau Bakker (2019) waarschuwen deskundigen al voor de toename van recreatiedruk in het gebied. In dit verband wijzen wij op de 'Beheerparagraaf voor de Koekamp, het Koningspark en de Overkluizing van de Utrechtsebaan, VO-fase' van november 2017 (RIS 298517, bijlage 6). In onderdeel 1.1 van de inleiding van dit document is te lezen:

"Het Koningin Julianaplein (KJ-plein), Koekamp, Malieveld, Haagse Bos en diverse lanen maken deel uit van het project de 'De Groene Entree'. Dit project omvat een herinrichting van dit gebied met als doel de samenhang tussen de deelgebieden te versterken en het realiseren van een hoogwaardige groene verblijfsruimte. *Deze verblijfsruimte moet bestand zijn tegen intensief gebruik. Dit stelt eisen aan de objecten, ondergrond en beheer.*" (cursivering van BDH).

In het verlengde daarvan staat in onderdeel 1.4 over het kwaliteitsniveau:

“Den Haag kent voor de openbare ruimte twee kwaliteitsstandaards: Residentie Kwaliteit en Hofstad Kwaliteit. Het gebied waar de herinrichting plaatsvindt valt onder Hofstad Kwaliteit. Dit is het hoogste inrichtings- en beeldkwaliteitsniveau en hoort bij de *meest druk bezochte gebieden van Den Haag*. “(cursivering BDH).

Vanuit optiek van bescherming van dit tot nog toe zeer rustige gebied gezien komt er dus wel degelijk relevante drukte, met alle risico's van dien, zoals gevaar voor beschadiging van bomen. Wij pleiten dan ook voor behoud van de huidige rustige sfeer, met Kroonjuweelkwaliteit (zie ook hierna).

De BDH stelt voor dat de gemeente alsnog advies inwint bij de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed.

Provinciaal ruimtelijk beleid erfgoed (paragraaf 3.3 van de toelichting)

In het provinciaal ruimtelijk beleid is wat betreft het erfgoed een belangrijke plaats ingeruimd voor de zgn. kroonjuwelen. Het Haagse Bos en de Koekamp behoren tot de Kroonjuwelen (zie bijlage 1). Zoals vermeld is in de toelichting, worden deze kroonjuwelen beschermd in het kader van de Verordening ruimte 2014 Zuid-Holland.

Artikel 2.3.4 lid 2 van de verordening stelt dat een bestemmingsplan voor gronden binnen de landgoedbiotopen en de kasteelbiotopen, waarvan de plaats geometrisch is bepaald en verbeeld op Kaart 9 Cultureel erfgoed, kan voorzien in een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling voor zover:

- a. geen aantasting plaatsvindt van de waarden van de landgoed- en kasteelbiotoop, of
- b. de ontwikkeling is gericht op verbetering en versterking van de waarden van de landgoed- en kasteelbiotoop.

Dit artikel staat in de weg van het beoogde bestemmingsplan, aangezien er in het plan wél aantasting plaatsvindt van de waarden van het landgoedbiotoop Koekamp. De bomenrij langs de waterpartij is een belangrijk onderdeel van dit 'kroonjuweel' van cultureel erfgoed. De in de toelichting vermelde 'enigszins vervreemdende sfeer die mede te danken aan is de aanleg in romantische stijl, die de illusie van landelijke weidsheid oproept' raakt sterk aan het karakter van de Koekamp als boomweide.

Als de bestaande mooi uitgegroeide bomenrij langs de waterpartij onverhoopt zou verdwijnen, zou het beeld bij binnenkomst van de stad vanuit Den Haag Centraal enorm veranderen, en bepaald niet ten goede. Het is ons opgevallen dat in de gemeentelijke voorlichting aanvankelijk getracht is het teloorgaan van die bomenrij op de oever als gevolg van uitvoering van het beoogde bestemmingsplan te verdoezelen.

Een nieuwe stedelijke ontwikkeling, zoals een horecagelegenheid - categorie 2, zal de toetsing aan deze provinciale verordening niet kunnen doorstaan. Dat geldt eveneens voor de voet- en (tweerichtingen) fietspaden, de fietsknooppunten en het intensieve gebruik ervan.

Agenda voor het Haagse Groen, 2016

In het raadsvoorstel Agenda voor het Haagse Groen, 2016, is met het dictum onder II besloten: Met het aanwijzen van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur verplicht het gemeentebestuur zich om deze op eenduidige en herkenbare wijze duurzaam in stand te houden en waar mogelijk te versterken.

De BDH stelt vast dat het Ontwerpbestemmingsplan, dat zoveel negatieve effecten heeft, niet overeenkomt met het bedoelde dictum.

Nieuwe aanplant van een aantal bomen, waar dan ook, kan niet gelden als een compensatie.

Horeca

De wijzigingsregels voorzien in de vestiging van een horecagelegenheid op de werf van Staatsbosbeheer (wijzigingsgebied 1). Over de aard van de horeca zijn de regels en de toelichting niet eenduidig. In de toelichting wordt gesproken over 'ondergeschikte horeca' en 'lichte' horeca. In de wijzigingsregels heet het 'horeca-inrichting categorie 2'. Uit artikel 1.38 van de regels blijkt dat een horeca-inrichting categorie 2 als *middelzwaar* is aan te merken. In de regels is de term 'ondergeschikt' verdwenen. Dit betekent dat de voorgenomen vestiging van een horecagelegenheid *niet* ondergeschikt is aan de hoofdfunctie en dus de openingstijden *niet* gerelateerd zijn aan de openingstijden van de hoofdfunctie. Een horeca-inrichting van categorie 2 kan doordeweeks tot 02:00 uur en in de weekenden tot 02:30 uur openblijven. Dergelijke openingstijden zullen ernstige verstoring van de rust van de nachttactieve dieren en de ecologische diversiteit inhouden.

Tevens is de vestiging van een horecagelegenheid een nieuwe stedelijke ontwikkeling, die getoetst moet worden aan de Ladder duurzame stedelijke ontwikkeling volgens artikel 3.1.6, tweede lid, Bro. Dit artikel behelst blijkens de Nota van toelichting (2017), een motiveringseis ter zake van nieuwe stedelijke ontwikkeling en vraagt om explicitering van gemaakte keuzes. Voor het maken en onderbouwen van die keuzes is zo nodig, volgens artikel 3:2 Algemene wet bestuursrecht, onderzoek geboden waarbij de nodige kennis wordt vergaard over de *behoefte* aan de in het bestemmingsplan voorziene, nieuwe stedelijke ontwikkeling. De uitkomsten daarvan moeten volgens artikel 3.1.6, eerste lid, aanhef en onder d, Bro in de toelichting te zijn neergelegd en tevens *waarom* niet in het bestaand stedelijk gebied in de behoefte aan de nieuwe stedelijke ontwikkeling wordt voorzien. Hetgeen betekent dat bij een ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied een uitdrukkelijke motivering nodig is. Die vereiste motivering ontbreekt in het ontwerpbestemmingsplan.

In de toelichting (paragraaf 3.8.1, blz. 50) wordt weliswaar verwezen naar de Horecavisie (RIS 288645_160112) en het Uitwerkingsplan van deze visie (RIS 288643), ter motivering van de vestiging van nieuwe horeca. Het Uitwerkingsplan wijst verschillende locaties in de stad aan waar nieuwe horeca ontwikkeld kan worden. De Koekamp wordt echter *niet* genoemd in dit plan. Er wordt niet gemotiveerd waarom er per se in de Koekamp horeca moet komen, er is immers al veel horeca in de directe omgeving van het Centraal Station. Bij de nieuwbouw op het Koningin Julianaplein is bovendien al in een horecagelegenheid voorzien, bezoekers van Den Haag krijgen al een 'first impression' mét horeca. De enige partij die wellicht behoefte heeft aan horeca, is Staatsbosbeheer. Dit is wat de BDH betreft een povere motivering voor de vestiging van een overbodige uitspanning in een tot op heden bijzonder rustig stukje natuur, midden in de drukke stad.

Leidraad Stadsentrees (RIS 297121)

In het ontwerpbestemmingsplan wordt met regelmaat verwezen naar De Leidraad Stadsentrees (RIS 297121) alsof de Leidraad een verplichting inhoudt. De BDH wijst erop dat de Leidraad niet door uw raad is vastgesteld. De Leidraad is abstract en biedt ideeën. Bij de uitwerking is er voldoende ruimte mogelijk voor wijzigingen.

De Leidraad heeft de beschermde hoge natuur- en cultuurhistorische waarden van het gebied niet erkend. De Leidraad gaat niet in op de schade aan natuur. De Leidraad schiet te kort.

Extra wijzigingsgebied

In de Agenda voor het Haagse Groen heeft de gemeente besloten om de Stedelijke Groene Hoofdstructuur (SGH) in stand te houden en te versterken. Daarnaast vereist klimaatverandering vermindering van verhard oppervlak in de stad en verbetering van de leefbaarheid met groen. De BDH stelt daarom opnieuw voor om de Laan van Nieuw Oost-Indië, die voor het Haagse bos een grote barrière betekent, ter plaatse te versmallen van 4 rijbanen naar 2 rijbanen en met het oog daarop dit wegvak als nieuw wijzigingsgebied op te nemen in het bestemmingsplan. De reactie van de gemeente om hier niet op in te gaan (p117- toelichting) is niet toereikend omdat niet is ingegaan op de klimaatcrisis en noodzaak om doeltreffend te ontharden.

Motivatie overige ontwikkelingen

Deze verregaande wijzigingen in de monumentale Koekamp hadden ook beter gemotiveerd moeten worden dan nu in het ontwerpbestemmingsplan het geval is. Verschillende organisaties (o.a. de AVN, de Fietzersbond, verschillende wijkorganisaties en de BDH) hebben alternatieven aangedragen. Ze deden dat met de volgende argumenten: 1) de hierboven genoemde ongewenste verharding, versnippering en verstoring; 2) aantastingen van landschap, natuur- en cultuurhistorische waarden 3) achteruitgang van biodiversiteit 4) ontbreken van nut- en noodzaak.

Belangrijkste punt van bezwaar betrof het verleggen van de watergang. In de toelichting wordt geen expliciete verklaring gegeven voor de noodzaak van het verbreden dan wel verleggen van de watergang in het plangebied. Slechts het afgraven van de oever van het Hertenkamp wordt noodzakelijk geacht ter compensatie van het verbreden van de oever aan de kant van de Bezuidenhoutseweg, echter de noodzaak van het verbreden van de waterloop parallel aan en ten zuiden van de Koekamplaan en het verleggen van de watergang ten oosten van de Koningskade wordt niet aangetoond. De bedoelde organisaties stelden ook alternatieve fietspaden voor om de historische aanleg van de Koekamp minder ingrijpend aan te tasten.

Het is bijvoorbeeld goed mogelijk om de autoluwe Bezuidenhoutseweg in te richten voor grote stromen fietsers. De fietsroute van Centraals Station richting Haagse Bos langs de Bezuidenhoutseweg en Boslaan naar de oversteek over de A12 is 55 meter langer dan de route door het rustige bos, met gevaarlijk fiets- en voetgangers knooppunt. Het kan toch niet zo zijn dat er zoveel natuur moet worden vernietigd, rust verstoord voor een bye-pass van 55 meter. Het argument dat fietsers dan niet van de omgeving kunnen genieten snijdt geen hout: dat, wat de fietsers zouden moeten beleven (als ze dat al doen wanneer ze haast hebben om de trein te halen of naar huis te gaan) wordt vernietigd.

Ook andere alternatieven werden keer op keer – zonder onderzoek - van tafel geveegd. Dit is een vreemde gang van zaken, aangezien Staatsbosbeheer en de gemeente in hun intentieovereenkomst (RIS296817) uit 2017 overeenkwamen “... de stakeholders (te)zullen consulteren om draagvlak te creëren voor de verdere planontwikkeling”. Van draagvlak – in ieder geval bij de genoemde organisaties – is tot op heden geen sprake.

De optimalisaties (verbeteringen) op pagina 68 en afbeelding 5 bieden geen soelaas voor de verloren natuur- en cultuurhistorische waarden van het gebied.

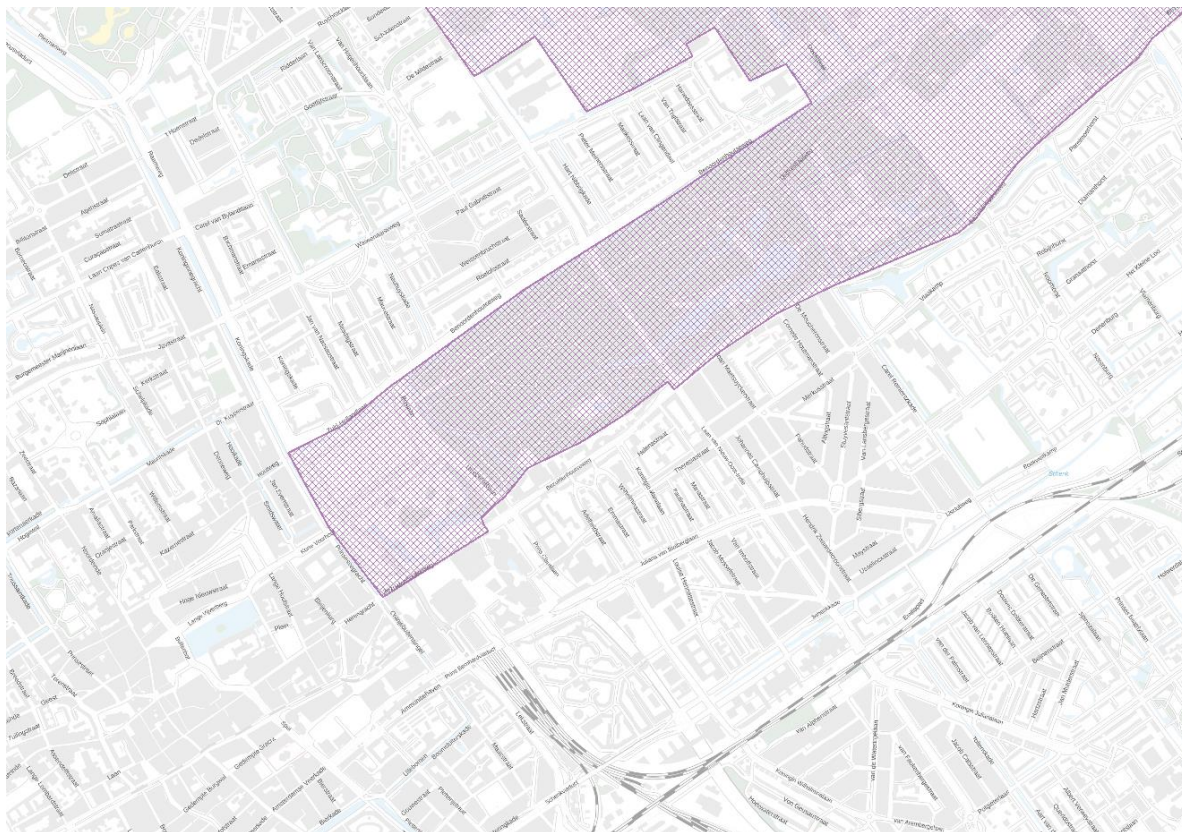
Voor het ontwerpbestemmingsplan is geen draagvlak. De Haagse Kracht is hier duidelijk niet goed benut.

Gezien het bovenstaande verzoekt de Bomenstichting Den Haag u het ontwerpbestemmingsplan niet vast te stellen.

Hoogachtend,

C.M. Visser – voorzitter
Bomenstichting Den Haag

Bijlage 1 Kroonjuwelen – Provincie Zuid-Holland

Bijlage 2.1 Lijst van monumentale bomen uit het Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting

soort	plantjaar	boomnr.	plantwijze	status	invoerreden
Hollandse linde	1870-1880	1869635	park/overige	monumentaal	monumentaal
Hollandse linde	1830-1840	1869636	solitair	monumentaal	monumentaal
Witte paardenkastanje	1830-1840	1869637	solitair	monumentaal	monumentaal
Zomereik	1750-1800	1869638	groep	monumentaal	monumentaal
Zomereik	1700-1750	1869639	groep	monumentaal	monumentaal
Suikeresdoorn	1910-1920	1869640	groep	potentieel monumentaal	dendrologisch
Amberboom	1930-1940	1869641	groep	monumentaal	dendrologisch
Venijnboom	1840-1850	1869642	haag	potentieel monumentaal	potentieel
Zomereik	1750-1800	1869643	enkele rij	dood/geveld	monumentaal
Tamme kastanje	1920-1930	1869644	solitair	potentieel monumentaal	potentieel
Vals acacia	1910-1920	1869645	groep	potentieel monumentaal	potentieel
Monumentaaliiep	1830-1840	1869646	solitair	dood/geveld	monumentaal

Bijlage 2.2 Monumentale zomereik – beschrijving uit het Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting

<i>boom:</i>	1686939: Zomereik Hertenkamp Koekamp
<i>boomnummer:</i>	1686939
<i>boomsoort:</i>	<i>Quercus robur</i>
<i>ingevoerd:</i>	01-01-1990
<i>status:</i>	monumentaal
<i>plantjaar:</i>	1700_1750
<i>boomvorm:</i>	natuurlijk
<i>invoerreden:</i>	monumentaal
<i>plantwijze:</i>	groep
<i>eigenaar:</i>	staatsbosbeheer
<i>locatie:</i>	Koekamp - Hertenkamp, Den Haag

waarneming	omtrek	hoogte	conditie
21-07-2014	430	25	redelijk
01-01-1990	380	19	matig

Bijlage 3 – Definitief ontwerp Koekamp dd 31-05-2019.

Rode bolletjes = kappen / verplanten bomen

Donkergroene bolletjes = nieuwe / verplanten bomen